

UDK 28-74: 177.4 (497.6) "1878/1914"
Izvorni naučni rad

RASIPNIŠTVO U PRAKSI ŠERIJATSKIH SUDOVA U BOSNI I HERCEGOVINI OD 1878. DO 1914. GODINE

Hana Younis

Univerzitet u Sarajevu, Institut za istoriju, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Apstrakt: Na temelju izvorne građe u radu se analizira fenomen rasipništva u svakodnevnom životu u Bosni u periodu od 1878. do 1914. godine. Posebna pažnja posvećena je sudskom procesu kojim je osoba mogla biti proglašena rasipnikom ili rasipnicom, kao i mogućim zloupotrebama istog na koje građa jasno ukazuje. Rad traga za odgovorom kako je neko proglašavan rasipnikom ili rasipnicom. Također je napravljena komparacija broja zvanično proglašanih rasipnika ili rasipnica prema godinama i religijskoj pripadnosti, ali i u odnosu na umobolne-sulude. Pored toga, kroz nekoliko konkretnih primjera pružen je detaljan uvid u kompleksnost ovog problema i njegovu važnost u svakodnevnom životu ne samo rasipnika nego i njegove porodice, ali i šire.

Ključne riječi: Rasipnici-rasipnice, hadžr, sefih, skrbnik, tutor, imovina, novac, Vrhovni šerijatski sud.

Abstract: On the basis of source material this paper deals with the phenomenon of prodigality in everyday life in Bosnia in the period from 1878 to 1914. Special attention is dedicated to the lawsuit by which a person could have been proclaimed a spendthrift and the possible misuses of it which the sources clearly indicate. The author searches for the answer to how someone could have been declared a prodigal. A comparison has been made of officially proclaimed prodigals with the years and religious belonging, but with regard to mentally challenged persons. Beside this, through several concrete examples, the author has offered a detailed insight into the complexity of this problem and its importance for everyday life, not only of a spendthrift but also of his family, and more.

Key words: Male and female prodigals, Hajr, Safih, guardian, tutor, property, money, High Sharia court.

Svakodnevni život ispunjen je raznim događajima čiji neminovni sastavni dio predstavljaju i problemi. Ovaj segment života posebno je izražen u godinama velikih promjena, kao što je bila austrougarska okupacija Bosne i Hercegovine 1878. godine. Život prije i poslije u mnogome se promijenio i ne samo na nivou uprave nego i *običnih malih ljudi*. Sudski spisi su izuzetno vrijedan prvorazredni izvor za sagledavanje ovog segmenta svakodnevnice, iako u dosadašnjoj historiografiji još uvijek nisu dobili dovoljno pažnje. Jedan od problema na koji ova građa jasno ukazuje jeste pitanje rasipništva, *hadžra* ili raspikuća kako ih svjedoci često nazivaju. Cilj ovog rada je ukazati na ovaj fenomen koji je bio prisutan i izražajan u svim dijelova Bosne i Hercegovine u periodu austrougarske okupacije, te analizom dostupne građe rasvijetliti ovaj važan segment svakodnevnog života koji jasno ukazuje i na mnoge druge porodične probleme.

Austrougarskom okupacijom u Bosni je došlo do malih izmjena u pravnom sistemu.¹ Medžellei ahkjami šerije je tako ostao, za građanske parnice, jedan od osnovnih zakonika po kojem su sudili šerijatski, a često i građanski sudovi.² U ovom zakoniku objavljenom 1867. za ovaj rad od posebnog je značaja Knjiga IX, to jeste poglavlje koje govori „O ograničenju (*hadžr*), sili (*ikrah*) i o prekupu (*sufaa*).“³ Na osnovu toga određena osoba je proglašavana raspikom, ili, ukoliko je riječ o ženskoj osobi rasipnicom. U dokumentima su se izrazi *hadžr* i *sefih* koristili rijetko, a obično bi se javno davalo do znanja da je određena osoba „*hadžer* učinjen(a) i rasi-

¹ Godine 1883. austrougarska je donijela temeljni akt na osnovu kojeg su regulisane ovlasti i djelokrug šerijatskih sudova. Istim aktom Vrhovni šerijatski sud je dobio ulogu apelacionog suda. Više vidi: Ibrahim Džananović, *Islamsko pravo i šerijatski sudovi*. Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, 1996, 16.

² Presude građanskih sudova za rasipništvo donošene su na osnovu istog člana zakona. Neophodno je napomenuti da se u ovom radu neću baviti religijskim niti pravnim aspektom ovog problema. O pravnom sistemu više vidi: Fikret Karčić, *Studije o šerijatskom pravu i institucijama*, 2. dopunjeno izdanje. Sarajevo: IC El Kalem, CNS - Centar za napredne studije, 2011, 102-165. Dok je teološko objašnjenje pojma rasipništvo i regulisanje istog detaljno obrazložio Qusaama Arabi. Vidi: Qussama Arabi, „The interdiction of the spendthrift (*al-safih*): a human rights debate in classical *fiqh*“, u: *Islamic Law and Society*, Vol. 7, No. 3 (2000), 300-324.

³ *Medželle i ahkjami šerije*, Otomanski građanski zakon. Sarajevo: Tisak i naklada Daniela A. Kajona, 1906, 288.

pnikom proglašen(a) te pod starateljstvo stavljen(a).⁴ Ovaj član zakona jedan je od mnogih koji jasno ukazuju kako je zaštita porodice i svakog njenog člana bila ključna u islamskom zakonodavstvu. Međutim, iako jasno postavljen zakonski okvir mogao je biti zloupotrijebljen u praksi. Koliko je ovaj problem bio zastupljen najjasnije ilustrira podatak da se u dokumentima Vrhovnog šerijatskog suda u Sarajevu u periodu od 1878-1914. raspravljalo o 262 slučaja rasipništva.⁵

Analiza dostupne građe nedvojbeno ukazuje da su sudovi bili pristupačni svim socijalnim kategorijama stanovništva, te da su odigrali važnu ulogu u njihovom svakodnevnom životu. Shodno tome tužbu za bilo koji prestup je bilo sasvim jednostavno podnijeti. Ni pitanje rasipništva nije bilo drugačije. Sudska procedura počinjala bi onog trena kada bi neko od rodbine, prijatelja, komšija ili poznanika došao na sud i prijavio određenu osobu da rasipa svoj imetak, te bi ista osoba predložila svjedoke za svoj iskaz. Taj čin je predstavljao zvanični početak procesa, a sud je automatski bio dužan pozvati predložene svjedoke kao i osobu koja je optužena za takvo ponašanje i svjedoke koje on sam predloži. Nakon saslušanja svih strana kadija bi donio odluku. Ukoliko je optužena osoba zvanično proglašena rasipnikom-rasipnicom odluka ili ilam je morao biti poslan dotičnoj, kao i objavljen u službenom listu, to jeste u *Sarajevskom listu*.⁶ Objava nije završavala na tome - u čaršiji u kojoj je rasipnik živio obično bi telal javno objavljivao vijest.⁷

Ova odluka-ilam je sa sobom povlačila dalekosežne posljedice ne samo po osobu koja je subjekt pravnog akta nego i cijelu porodicu. Naime, ukoliko je dokazano da je osoba proglašena rasipnikom-rasipnicom stavljana je pod skrbništvo ili tutorstvo i nije imala pravo upravljanja svojom imovinom.⁸ Uprava je povjeravana drugoj osobi koja je imala pravo na novčanu naknadu za taj posao.⁹ Novac koji je ispla-

⁴ Izraz *hadžer* se podrazumijevao da je osoba stavljena pod skrbništvo, a obavezno se koristio ukoliko je osobi vraćana imovina.

⁵ Ovdje je neophodno napomenuti da se u godinama 1878-1882. u građi koju sam pregledala ne spominje niti jedan slučaj rasipništva, iako se kroz štampu jasno vidi da ih je bilo, kao i to da dokumenti Vrhovnog šerijatskog suda za 1906. godinu nisu sačuvani. Također je potrebno istaći da je u periodu 1914-1918. godine bilo prijavljeno 36 slučajeva rasipništva.

⁶ To je bilo obavezno prema članu 961 Medželle u kojem je pisalo: „Kada sud ograniči rasipnika ili dužnika onda će navedevši uzrok (razlog) staviti do znanja općeg (narodu) to ograničenje i oglasiti ga.“ *Medželle i ahkjami šerije*, čl. 961, 293.

⁷ Mehaga H. Numanbegović je od telala saznao da je proglašen rasipnikom. Vidi: ABiH, VŠS, E, V-5-45, kutija br. 93, 1900/33.

⁸ Oba termina skrbnik i tutor se spominju u građi bez pravljenja određene pravne razlike.

⁹ Bez obzira ko su tutor ili skrbnik novčana naknada za taj posao je bila zagantovana, čak i ukoliko je ta osoba živjela sa rasipnikom. Vidi: ABiH, VŠS, E, V-5-21b, kutija br.45, 1885/18.

ćivan tutoru ili skrbniku zavisio je od materijalnih mogućnosti rasipnika ili rasipnice, ali i dogovora koji bi međusobno sklopili na sudu.¹⁰ Rasipnik je mogao dobiti samo prethodno određenu sumu koja je zavisila od veličine porodice za koju rasipnik skrbi i prihoda koje ostvaruje sa imanja.¹¹ Važno je istaći da se osoba mogla žaliti, uložiti *utok* kotarskom šerijatskom kao i Vrhovnom šerijatskom sudu, kao apelacionom, na ilam o rasipništvu, ali to nije podrazumijevalo produžetak procesa nego je odluka ili ilam bila važeća od dana donošenja do poništenja istog.

Iako je ovaj zakon naslijeđen iz osmanskog perioda, analiza građe jasno ukazuje da je ovaj problem postao prisutan nekoliko godina nakon okupacije, te da je iz godine u godinu dobivao na značaju. Ovakav zaključak potvrđuje i podatak da sve do 1897. godine Vrhovni šerijatski sud nije bio obavještavan o svakoj odluci koju su kotarski šerijatski sudovi u Bosni i Hercegovini donosili po ovom pitanju. Međutim, 1896. godine napravljen je presedan i u *Sarajevskom listu* je objavljeno 26 odluka o proglašenju muslimana rasipnicima od strane kotarskih šerijatskih sudova. Poređenja radi navest ćemo da su kotarski sudovi u Bosni i Hercegovini, koji su imali pravo proglašenja rasipnicima ostale konfesije, te godine samo jednom to i uradili.¹² Na aktivno uključivanje Vrhovnog šerijatskog suda u ovu problematiku uticala je i Zemaljska vlada koja je nakon sagledavanja ovih podataka prosljedila upit o ovom pitanju.¹³ Vrhovni šerijatski sud je nakon toga prosljedio upit svim kotarskim uredima kao šerijatskim sudovima od kojih je tražio da se oprezno postupa prema proglašenju nekog lica rasipnikom. To nije bilo sve. U dopisu Zemaljske vlade, Odjel predsjednika pisalo je da „...u svakom pojedinom slučaju gdje se punodobna osoba rasi-

¹⁰ Neki skrbnici su tražili novac po danu dok su drugi davali prednost mjesečnoj isplati. Bilo je dogovora i na procenat od ukupne dobiti imanja. Tako je majka rasipnika Emina Turhanije iz Tešnja, Hašema Turhanija obavljala svoj posao tutora sinu za 8 forinti dnevno. Ahmedbeg Muradbegović iz Brčkog, skrbnik nad bratom Muratbegom koji je „usljed starosti i slaboga uma te pjanstva“ proglašen rasipnikom, nudio je 200 groša mjesečne naknade za tri osobe koje bi ga zamijenile u tom poslu dok je on odsutan u Istanbulu. ABiH, VŠS, E, V-5-21b, kutija br.45, 1885/18, V-5-22, kutija br.47, 1887/5.

¹¹ Prema članu 992 *Medželle* „Iz imetka rasipnika ograničenog izdržavaće se kako on, tako i osobe koje je on dužan izdržavati.“ Time je regulisano da porodica rasipnika ima sredstva neophodna za svakodnevne potrebe. *Medželle i ahkjam šerije*, čl. 992, 301.

¹² Rasipnikom je proglašen Anto Ostojić iz Fojnice, a za skrbnika mu je imenovan Mato Antić također iz Fojnice. Iste godine je i Todo Mijić iz Sarajeva stavljen pod skrbništvo „sa razlogom“ što „nije u stanju sam svoje poslove izvršavati i svoja prava sam čuvati“ ali nije zvanično proglašen rasipnikom, iako su posljedice iste. *Sarajevski list*, br.133, 06.11.1896, 4; br. 67, 05.06.1896, 2.

¹³ Vidi: ABiH, VŠS, A, V-5-1, kutija br.1, 1897/1.

pnikom proglasi i ako dotični rasipnik proti odluci utoka uložio nebi, sve dotične spise odmah uz izvješće ovamo na uvid predlože.¹⁴ Međutim, ovakvo uplitanje u kadijske odluke nije naišlo na odobravanje. Kadije su imale pravo odluke o pitanju skrbništva i ovakvo ponašanje je tumačeno kao uplitanje u njihovu jurisdikciju.¹⁵ Ragib Muftić, kadija u Bosanskoj Dubici, u decembru 1896. godine odgovorio je na dopis napisavši „... osim toga šerijatski sud izdajući rešidbe takove o skrbništvu netreba odobrenja političkih oblasti.“¹⁶

I pored Muftićevog mišljenja, analiza građe Vrhovnog šerijatskog suda ukazuje da se više niti u jednoj godini nije ponovilo da je bilo više slučajeva objavljenih o proglašenju rasipnika-rasipnica u *Sarajevskom listu* od onih koje su poslone na uvid Vrhovnom šerijatskom sudu. Šta više, brojka je uvijek bila manja, često i u pola. U navedenom dopisu Vrhovni šerijatski sud se posebno osvrnuo na činjenicu da je velika razlika uočljiva u broju rasipnika kod šerijatskih sudova i kod kotarskih sudova, to jeste između muslimana i nemuslimana. Koliko je ovo zapažanje bilo tačno jasno ukazuje komparacija građe Vrhovnog suda u Sarajevu za građanske parnice i Vrhovnog šerijatskog suda u Sarajevu. Naime, dok u prvom nema niti jedan sačuvan dokument koji ukazuje na problem rasipnika, u drugom je bilo 262 slučaja! Razlika je očita i u objavama u službenom *Sarajevskom listu*. Tako je najveći broj objavljenih slučajeva rasipništva bio 1896. godine, ukupno 26 muslimana i 1 nemusliman. Razlika nije bila mnogo manja ni 1890. godine kada su 23 muslimana proglašena rasipnicima, a nemuslimana samo dvoje.¹⁷ Hronološki gledano kroz *Sarajevski list* ovaj problem postaje posebno aktuelan od 1889. godine kada je samo u posljednja 3 mje-

¹⁴ Isto.

¹⁵ O nadležnosti šerijatskih sudova više vidi: Fikret Karčić, *Studije*, 124-125.

¹⁶ ABiH, VŠS, E, V-5-37, kutija br. 81, 1896/78.

¹⁷ Od muslimana rasipnicima proglašeni su: Hakibeg i Asimbeg Zaimović iz Bijeljine, Alija Šerić iz Bosanske Dubice, Zaim Sivić iz Gradačca, Abdiaga Ibrišagić iz Banje Luke, Abduzajimbeg Zaimović iz Bijeljine, Hasanbeg Pašić iz Modriče, Mustafa Mujčić iz Bijeljine, Selimbeg Kulenović iz Bilajca-Jajce, Hasanbeg Bašić iz Gradačca, Mehmed Bajrić iz Sarajeva, Muhamed Rahić iz Travnika, Mustajbeg Zlotrg iz Travnika, Muharembeg Kapetanović iz Prijedora, Hasanbeg Gionlagić iz Tešnja, Hadži Ibrahim Hadžimusić iz Golijevića-Foča, Huseinbeg Rustenpašić iz Odžaka, Džaferbeg Kapetanović iz Ključa, Avdulah Lonić iz Mostara, Murat Omerović iz Crljeni-Ključ, Ibrahimbeg Teskeredžić iz Travnika, Muhamed Ćiber iz Mostara i Smailbeg Džinić iz Banje Luke. Dok su, nemuslimani, kao rasipnici te godine proglašeni Božo Debelnogić iz Podrinja-Rogatica i Zadik S. Levi iz Sarajeva.

seca objavljeno 6 slučajeva rasipništva kod muslimana i 2 kod nemuslimana.¹⁸ U narednim godinama njihov broj je rastao posebno kod muslimana sve do navedenog dopisa u junu 1897. kada je objavljeno 10 slučajeva. Međutim, to ni u kom slučaju nije značilo da je u narednim godinama došlo do znatnog smanjenja broja ovih proglašenja. Naprotiv, njihov broj se sve do 1914. godine u prosjeku kretao između 10 i 15 slučajeva godišnje.

Ono što je veoma interesantno jeste da nakon prestanka naglog rasta broja proglašanih muslimana rasipnicima u službenim novinama dolazi do blagog, ali jasnog i konstantnog povećanja proglašenja muslimana suludim ili umobolnim, što je u konačnici imalo iste pravne posljedice. Tako upravo 1897. godine imamo prvi put zvanično proglašenje kotarskog šerijatskog suda o umobolnosti u *Sarajevskom listu*, i to 2 slučaja, a već naredne godine je bilo 5 osoba.¹⁹ Međutim, proglašenja umobolnim i suludim kotarski uredi su donosili dosta češće od kotarskih šerijatskih sudova. Primjera radi navest ćemo da je svake godine minimalno dva puta davana javna obavijest o ovoj presudi od strane kotarskih sudova te da je 1911. godine čak 11 osoba proglašeno suludim ili umobolnim.²⁰ Najveći broj muslimana koji su proglašeni umobolnim ili slaboumnim bilo je 1898. godine i to 5 osoba, s tim da je dvoje u isto vrijeme proglašeno i rasipnikom i slaboumnim.²¹

Interesantna je i analiza po mjestima u kojima su određene osobe više ili manje proglašavane rasipnicima. Tako, recimo, kotarski ured kao šerijatski sud u Prozoru u dokumentima Vrhovnog šerijatskog suda nema niti jedan prosljeden slučaj.²² Pored

¹⁸ Vidi: *Sarajevski list*: br. 117, 02.10.1889., br. 126, 23.10.1889., br. 127, 25.10.1889., br. 131, 04.11.1889., br. 135, 13.11.1889., br. 137, 18.11.1889., br. 149, 16.11.1889., br. 153, 25.12.1889.

¹⁹ Vidi: *Sarajevski list*: br. 1, 01.01.1897., br. 51, 02.05.1897., br. 85, 20.07.1898., br. 87, 24.07.1898., br. 130, 02.11.1898., br. 136, 16.11.1898., br. 150, 18.12.1898.

²⁰ Suludim ili umobolnim su proglašeni: Lazo Kurilić iz Trebinja, Simicha Levi roglj. Salom iz Sarajeva, Mitar Krstović iz Trebinja, Juda Salamon Altarac iz Sarajeva, Mato Palca iz Mamića-Mostar, Karolina Schattner iz Weinbera, Petar G. Jeftanović iz Sarajeva, Baruch i Majer J. Altarac iz Sarajeva, Tomo Buzuk iz Sanskog Mosta. Vidi: *Sarajevski list*: br. 35, 16.02.1911., br. 72, 01.04.1911., br. 103, 13.05.1911., br. 197, 18.05.1911., br. 121, 06.06.1911., br. 142, 04.07.1911., br. 265, 22.11.1911.

²¹ Ahmed Softić iz Sarajeva, Habiba Kerenović iz Ključa, Mustafa Bilal iz Ljubuškog, Selim Dizdar iz Županja i Ibrahimbeg Bušatlija iz Livna, proglašeni su slaboumnim. Vidi: *Sarajevski list*: br. 85, 20.07.1898., br. 87, 24.07.1898., br. 130, 02.11.1898., br. 136, 16.11.1898., br. 150, 18.12.1898.

²² Ovaj kotarski šerijatski sud je samo Đulagu Huseinbegovića iz Kopčića, za svo vrijeme austrougarske okupacije, proglasio rasipnikom. Vidi: *Sarajevski list*, br. 77, 03.07.1891.

Prozora ni Bileka-Bileća, Čajnica-Čajniče, Glamoč, Kladanj, Kotor-Varoš, Livno, Ljubinje, Nevesinje i Bosanski Novi nemaju niti jedan slučaj rasipništva raspravljan na ovom sudu. Najviše slučajeva koji su proslijeđeni Vrhovnom šerijatskom sudu od ukupno 51 kotarskog šerijatskog suda bilo je iz Sarajeva, njih čak 37, a zatim iz Banja Luke 33, dok su Mostar i Prijedor imali po 11 slučajeva, ostali su imali znatno manji broj rasipnika.²³ S obzirom na predstavku Vrhovnog šerijatskog suda svim kotarskim šerijatskim sudovima da se svi slučajevi rasipništva šalju njima na uvid ove podatke možemo uzeti kao relativne.²⁴

Razlozi da se neko proglasi rasipnikom jasno su navedeni u *Medželli* u članu 946 „Sefih= rasipnik je onaj čovjek koji rasipa i upropašćuje svoj imetak, trošeći ga u bezposlicu (bez koristi) i prekomjerno (makar i ne u bezposlicu, to jest makar i u korisne svrhe). Broje se u rasipnike i oni ljudi, koji zbog toga, što su male pameti i bedasti ne poznaju načina, kojim bi se koristili, te se varaju kod uzimanja i davanja (u saobraćaju, prometu).“²⁵ Na ovaj član su se pozivali šerijatski sudovi prilikom konačne odluke. Međutim, šta je predstavljalo prekomjerno trošenje, „makar i u korisne svrhe“ i kako je to kadija tumačio zavisilo je od raznih komponenti.²⁶ Najčešći razlozi koji se navode kod muških rasipnika jesu alkohol i karte, nakon toga ulaganje u razne nesigurne poslove poput trgovine mjenicama itd. Biti rasipnik u očima rodbine i komšiluka mogao je biti i onaj ko prodaje nekretnine i kupuje ih na drugom mjestu, ali i onaj koji putuje. Tako je Mehaga Tulić optužen da je „rasfučkao“ imetak između ostalog i zbog toga što „...teferići i sjela pravi te je na Kiseljak i u Stanbol išao...“ Mehaga je uspio dokazati da je on sa svojom ženom vodio život kakav dolikuje njegovom ugledu, zbog čega je Vrhovni šerijatski sud smatrao da su dokazi nedovoljni da se on proglasi rasipnikom.²⁷

Sama procedura proglašenja rasipnikom trajala je po nekoliko mjeseci i uglavnom se završavala u roku od godine dana, zavisno od mjesta stanovanja ne samo optuženika nego i svjedoka. Ovdje prvenstveno mislimo na slučajeve kada je osoba optužena za rasipništvo bila van granica Bosne i Hercegovine, najčešće je to bila *Tur-*

23 Samo određeni dokumenti, njih 228 od 262, imaju sačuvane i spise prema kojima se može ustanoviti mjesto odakle je slučaj proslijeđen Vrhovnom šerijatskom sudu.

24 Izuzetno su rijetki slučajevi koji se spominju u *Sarajevskom listu*, a o kojima Vrhovni šerijatski sud nije obaviješten. Međutim, teško je biti precizan s obzirom da građa nije kompletna, a da određene godine potpuno nedostaju.

25 *Medželle i ahkjami šerije*, čl. 946, 289.

26 Pored materijalnog stanja, moralno je bilo izuzetno važno, dok je kompletna slika dobivana tek nakon ispitivanja samog načina svakodnevnog života osobe.

27 ABiH, VŠS, E, V-5-63, kutija br. 127, 1911/14.

ska.²⁸ Međutim, nakon što bi sud donio odluku-islam o rasipnosti trajalo je svega nekoliko dana da se ista objavi u zvaničnom listu.

Kao što smo već naveli, prijavu da je osoba rasipnik mogao je podnijeti bilo tko ko je poznaje. Motivi da se neko proglasi rasipnikom bili su razni, od lične osvete, razvoda braka, ljubomore, materijalne koristi, ali i iskrene brige za imovinu i materijalnu stabilnost dotične osobe.²⁹ Kako bi se motivi otkrili, kadija je prije donošenja bilo kakve odluke tražio da se pored uzimanja izjava svjedoka, dostavi izvještaj o stanju imovine, prihodima i rashodima, posebnim troškovima koje je tuženi napravio, kao i razlozima zbog kojih je napravio iste i samom načinu života.³⁰ I pored ova-

²⁸ Ovakvi slučajevi su rijetki, ali su ipak prisutni u građi. Dodatno vrijeme bilo je potrebno kadiji kako bi iz mjesta u kojem je u tom trenutku živio optuženi dobio podatke o njegovom načinu života. Tako je Đulaga Bagdadi optužio brata Sejfulaha Bagdadi Omeragića za rasipništvo. Đulaga je tvrdio da je njegov brat koji je odselio u Ada Pazar rasipnik koji hoće kompletan imetak da rasproda. Kadija je nakon detaljne istrage saznao da Đulaga „imade u Ada Pazaru liep imetak i da dobro gospodari.“ Zbog toga je zaključio da isti „iz okolnosti pako što on hoće da proda imovinu u Bosni svoju ležeću dade se samo zaključiti da on neće da gospodari na dvije strane nego jer ima nakanu ostati u Turskoj gdje se već od toliko godina nalazi te je i podanikom turskim hoće da ima svoje gospodarstvo oko sebe da ga nadgledati može.“ Međutim, bilo je i slučajeva u kojima je cijela imovina prodavana prije iseljenja. Tako su rasipnicima proglašeni Ibrahim, Husein, Salih i Hasan Čehić iz Bosanske Dubice. Braća su, prema izjavama svjedoka, počela u augustu 1896. godine „rasprodavati zajedničku imovinu pokakvu cijenu namjeravajuć da se odsele u Tursku bez da bi imali izselidbeni list.“ Nakon toga je njihova „rodbina i više gradjana zatražila da se sva daljnja prodaja zemljišta ispod vrijednosti obustavi barem tako dugo dok ne stigne Čehićima izselidbeni list.“ Smatrajući da „ako istoga nebidne ne samo Čehići nego i njihove žene i djeca sasvim se upropastiti mogu.“ Već u decembru sud je tako i postupio i proglasio ih rasipnicima „dok im ne dođe izselidbeni list čim dođe slobodna je prodaja njihovih nekretnina.“ pisalo je u ilamu. ABiH, VŠS, E, V-5-37, kutija br. 81, 1896/78, V-5-36, kutija br. 78, 1896/3, *Sarajevski list*, br. 129, 28.10.1896.

²⁹ Godine 1903. Hajrija Čoranbegić optužila je muža Hasana Čoranbegića da je rasipnik u cilju dobivanja razvoda braka. Međutim, kada je on proglašen rasipnikom i ona mu postavljena za tutora, Hajrija je odustala od razvoda i izjavila kako ona „s njime danas lijepo i u slozi živi“. Gjulhanuma Šarac je optužila brata da je rasipnik. Nakon saslušanja bilo je jasno da je ona to uradila zato što joj on nije prodao imanje za 6000 kruna koliko je nudila, iako je isto vrijedilo duplo više. Vidi: ABiH, VŠS, B, V-5-13, kutija br. 24, 1903/21, E 1911/14

³⁰ Prilikom donošenja odluke sud bi naglašavao da je „valjanim preslušanim gradjanima“ odluka donešena. Vidi: ABiH, VŠS, E, V-5-31, kutija br. 70, 1893/9

ko detaljnih istraga zloupotrebe su se dešavale, ne samo od strane podnosilaca zahtjeva i svjedoka nego i kadija.³¹

Poseban problem predstavljale su promjene u svakodnevnom životu koje su upražnjavale mlađe osobe, njihov način života bio je iz ugla *starijih* često bez razloga nemoralan.³² Koliko je ovaj problem bio prisutan i bez da je završavao na sudu ukazuju privatna pisma. Jedno takvo nalazi se u zbirci porodice Bakarević. U njemu Abduselam odgovara na optužbe i „veoma oštre opomene“ i „ljagu“ svom daidži kojeg oslovljava sa *dragi hadžija*. Naime, njegov daidža hadži Mustafa je njemu ostavio pismo u kojem ga je optužio da se „lola“. Također je naveo da su, kada je preuzeo upravljanje svojim imetkom, svjedoci naveli da on „nikakve hrdžavoštine nema.“ On dalje pita „jeli te sram sad svoje svjedoke rezil učiniti?“ Iz pisma se jasno vidi da je njega daidža optužio „da se lolo“ i to potkrepljuje time što je jednu noć bio u „mehani i larmu činio“ a da je kući došao jedne noći u 21 sat.³³ Te dvije stvari smatrao je da su dovoljne i zaprijetio mu da će ukoliko se još nešto tako ponovi on prijaviti njega kadiji i sebe postaviti za tutora i upravitelja njegovim imetkom. Abduselam je na pismo odgovorio naredni dan, a u prvoj je rečenici potencirao da shvata da ga on takvim pismom „straši kao što se maleno dijete plaši.“ On kako bi se opravdao odmah napominje osnovne stvari zbog kojih se osoba mogla optužiti kao rasipnik i piše „Jesam li se ikomu zadužio, jesam li što prodao bez kakve cijene-jesam li napokon išta upropastio. Ne.“ Dalje nastavlja „To zato što sam se zadržao u kafani u razgovoru sa svojim kolegama ili u čitanju novina. To ako kadija želi za to proglašavati ljude po Sarajevu rasipnicima, zaista neće imati kada ni jesti od posla...“³⁴ Ovo pismo jasno otkriva koliko je ovo pitanje bilo prisutno i koliko je uticalo na odnose ne

---

³¹ Najčešće zloupotrebe uočljive su od strane osobe, ili više njih, koje podnose molbu da se neko proglasi rasipnikom. Kada je riječ o kadijama analiza građe ukazuje da je kadija sukladno svojoj procjeni tražio dodatna svjedočenja ili se zadovoljavao predloženim svjedocima, što je bilo u određenim slučajevima predmet žalbi na njih i optužbi o zloupotrebi njihovog položaja. Tako je godine 1883. Ibrahim Kapetanović optužio kadiju u Kostajnici, Mustafa ef., da je primio „rišvet“ mito zbog kojeg ga je na zahtjev njegove majke Paše proglasio rasipnikom. Kako bi se kadija oslobodio svake sumnje, 16 uglednih osoba iz Kostajnice se potpisalo tvrdeći da Ibrahim piše neistine i da je kadija pošten. Vidi: ABiH, VŠS, E, V-5-21a, kutija br. 44, 1883/27.

³² Najčešće su svjedoci, komšije i rodbina, tvrdili da je dotična osoba nakon što je proglašena punodobnom postajala „kartaš“. To im je bilo dovoljno da ga smatraju „raspikućom.“ Vidi: ABiH, VŠS, E, V-5-41, kutija br. 88, 1898/48, E, V-5-45, kutija br. 93, 1900/31.

³³ Historijski arhiv Sarajevo, Zbirke i fondovi na orijentalnim jezicima, Porodični fondovi, Bakarević, kutija br. 3, korespondencija inv.br. 13, pismo od 15.11.1891.

³⁴ Isto.

samo unutar porodice nego i šire, ali u isto vrijeme ukazuju na osjetljivost problema, posebno jer ga je svaka osoba tumačila iz lične perspektive. Ipak, neophodno je naglasiti da su prijave rasipništva zbog „nemoralnog života“ bivale odbijene ukoliko nije bilo dokaza da isti zbog toga rasipa svoj imetak.³⁵

Analiza pojedinačnih slučajeva ukazuje da je najvažnije pitanje, ukoliko osoba zvanično bude proglašena rasipnikom, bilo ko će biti skrbnik? Ono što je veoma važno istaknuti jeste da se zakonska odredba o postavljanju tutora ili skrbnika od strane najbliže rodbine često nije poštivala te da su skrbnici ili tutori nekad upropaštavali imovinu koja im je povjerena.

Skrbnik ili tutor koji nije bio član porodice za preuzimanje odgovornosti nad rasipnikom i upravljanje njegovom imovinom kao motiv uglavnom je imao materijalnu korist.³⁶ Pojedini slučajevi ukazuju da skrbnik nekad nije bio u stanju kompletnu imovinu voditi niti da je bio sposoban sastaviti godišnji obračun svih prihoda.³⁷ Interesantno je da sud nije ovakve skrbnike rješavao dužnosti, ukoliko su oni okarak-

³⁵ U jednom od pokušaja proglašenja rasipnikom momka koji je prema svjedocima bio „raskalašen“ kadija je jasno u dopisu napisao da „ne može biti uzrokom skrbništva nemoralan život, nego rasipnost“. ABiH, VŠS, E, V-5-23, kutija br.52, 1889/18.

³⁶ Smailbeg Kapetanović je pokušavao promijeniti skrbnika punih 10 godina, dok se Hamza Klempić žalio u ime svog oca na njegovog skrbnika tri godine, nakon čega je kadija tražio da se on, kao najbliži rod, imenuje tutorom „da se više žalbe prestanu pisat.“ Isti vremenski period žalila se Nura Cerić. Njen suprug Mustafabeg Cerić iz Bosanske Kostajnice proglašen je rasipnikom 13.03.1890. godine na osnovu njenog zahtjeva. Za skrbnika mu je postavljen Meho Pehlić, koji je razriješen iste dužnosti 03.07.1893, na zahtjev Mustafabega. Na njegovo mjesto imenovan je Muharem Mulalić, a Hadži Osman Topić nadgledatelj skrbnika. Iako se Nura žalila na ovu odluku jer je Topić „trećinu od kmeta koju je kupio uzimao sebi“ sud nije smatrao potrebnim da mijenja svoju odluku, šta više o žalbi je obavijestio istog. Prema navodima Nure, Topić je nagovorio njenog brata Muhu Memića da se dogovori sa kadijom i da njega postave tutorom njenoj malodobnoj djeci. Iako je Nura zahtjevala da se za tutora i suprugu i djeci stavi njen svekar Muho Cerić, kod kojeg je ona sa djecom i živjela, sud je Memića imenovao na to mjesto. Kadija nije vodio računa o tome što je Muho Memić u čaršiji bio poznat kao rasipnik koji je imovinu svojih roditelja kompletnu potrošio, niti što je njegova porodica vodila protiv njega sudski postupak 6 godina, na povjerenju mu je dao imovinu malodobne djece. Istu žalbu uputio je više puta i brat rasipnika Mustafabega. Vrhovni šerijatski sud je nakon pregleda svih spisa tek 05.09.1893. zaključio da je zahtjev Nure Cerić i njenog djevera ispravan, te naložio da kotarski šerijatski sud hitno izvijesti „tužiteljicu da je joj se pritužba rješava.“ ABiH, VŠS, E, V-5-31, kutija br. 71, 1893/34, E, V-5-36, kutija br. 78, 1896/4, E, V-5-49, kutija br. 99, 1902/49.

³⁷ U jednom slučaju na žalbu skrbnika koji nije predavao finansijske izvještaje, sud je kao razlog napisao da skrbnik „Arifhodžić jeste pošten ali slabo piše pa zato jeste malo problem“

terisani kao *poštteni*. Godišnji račun se naknadno pokušavao riješiti.³⁸ Također je neophodno napomenuti da je bilo slučajeva u kojima niko nije htio uzeti tutorstvo ili skrbništvo nad rasipnikom.³⁹

Proglašenje rasipnikom nije imalo rok i ukoliko bi rasipnik želio da mu se imovina vrati mogao je podnijeti zahtjev kadiji koji bi ispitao da li je osoba prestala sa „dovodjenjem u propast svoje imovine.“⁴⁰ Ukoliko bi dokazao da jeste, sud bi također javno obznanio da dotična osoba prema odluci suda sama raspoláže svojim imetkom. Ovakvi slučajevi su rijetki, ali ipak prisutni.⁴¹ Kako se mogao osloboditi odluke, tako je mogao ponovno biti stavljen pod skrbništvo zbog rasipništva.⁴² Građa također ukazuje da ni starosna dob nije bila presudna, tako da rasipnika ima odmah nakon što su proglašeni punodobnim pa sve do onih sa preko 70 godina.

Da bi osoba bila rasipnik nužno je bilo da ima znatnu imovinu, te su stoga porodice koje se spominju u dokumentima, uglavnom, bogate i ugledne porodice koje

---

uz obrazloženje da su skrbništvo nudili ocu rasipnika, ali da on nije htio preuzeti isto. ABiH, VŠS, E, V-5-36, kutija br. 78, 1896/24.

³⁸ Isto.

³⁹ Kada je Ibrahimbeg Salihbegović iz Bijeljine u junu 1897. godine proglašen rasipnikom, niko nije htio preuzeti skrbništvo nad njim. Kadija je uz sve napore uspio nagovoriti Jozefa Bajora. Na žalbu Ibrahimbega zašto mu se imenovao skrbnik nemusliman kadija je pismeno odgovorio „niko drugi nije htio se prihvatiti skrbništva a pošto je Bajor pravedan i umjeren postavljen je dok se ne nađe neko drugi od muslimana ko bi preuzeo skrbništvo.“ ABiH, VŠS, E, V-5-38, kutija br. 83, 1897/22.

⁴⁰ U zakonu je pisalo „Kada se ograničeni rasipnik popravi, sud će dokinuti njegovo ograničenje.“ *Medželle i ahkjami šerije*, čl. 996-997, 302.

⁴¹ Ponovno samostalno upravljanje imetkom i oslobađanje od *hadžra* ostvarili su Lebib Kajtaz 1895, Salih Drakovac 1897, i Džafer beg Kapetanović 1898. godine. Međutim, bilo je slučajeva, kao što je Emin Turhanija, koji je došao u sud „sa nekakvim nepovjerljivim svjedocima da dokaže svoj popravak ali pošto ga sud poznaje nije mu molbu ni primit htio.“ *Sarajevski list*, br. 60, 22.05.1898, 5, br. 116, 01.10.1897, 4, br. 108, 1.09.1898, 4: ABiH, VŠS, E, V-5-35, kutija br. 77, 1895/18.

⁴² Takav je slučaj Mehage Žige koji je nakon što se oslobodio skrbništva u „kratkom roku“ potrošio 1600 forinti. Njegovi rođaci, ukupno njih 16, su se odvojeno žalili na njegovo ponašanje, a na sudu kao svjedoci su bili njegov brat Ibrahim Žiga i njegov punac H. Muhamedaga Kumašin. Ponovna procedura proglašenja rasipnikom pokrenuta je 12.03.1892., a po drugi put proglašen je rasipnikom 04.08.1892. godine. Na ponovno pokretanje postupka oslobađanja od „hadžra“ Mehaga se odlučio 1913. godine. Vidi: ABiH, VŠS, E, V-5-31, kutija br. 68, 1892/42, E, V-5-64, kutija br. 129, 1913/27.

su stoljećima sticale bogatstvo.⁴³ Nažalost, određeni broj slučajeva koji su se vodili na Vrhovnom šerijatskom sudu nije sačuvan, ostao je jedino omot koji ukazuje na osnovne podatke.⁴⁴

Radi bolje ilustracije navest ćemo hronološki pet karakterističnih slučajeva kao primjera rasipništva. Svaki od njih ukazuje na kompleksnost ovog problema u svakodnevnom životu. Tako prvi slučaj kroz priču Avdage Ibrišagića opisuje znatan broj onih koji su odmah nakon proglašenja punodobnim dobivali skrbnike zbog rasipništva i načina života, ali i zloupotrebe samih tutora. Slučaj Aiše Dizdar specifičan je iz više razloga. Ona je pored toga što je imala preko 70 godina kada je proglašena rasipnicom, ipak uspjela svu imovinu pa čak i kuću u kojoj je živjela rasprodati i novac potrošiti. Kroz treći primjer i slučaj Fehimbega Alibegovića, pored ostalog, istaknuta je zloupotreba upravljanja supruginim imetkom. Naredni slučaj Mehage Numanbegovića slikovito opisuje koliko su lične razmirice, ljubomora i nesporednosti imali uplita u ovu problematiku. Da su kadije bile svjesne ličnih interesa u pokretanju ovakvih parnica najbolje ilustruje posljednji slučaj Alijage Zlatara koji je oslobođen optužbe za rasipništvo.

⁴³ Jedna od najvećih suma koja se spominje u dokumentima Vrhovnog šerijatskog suda vezanih za rasipništvo, odnosi se na poznatu porodicu Fadilpašić, tačnije na braću Salihbega i Fadilbega Fadilpašiće. Oni su proglašeni rasipnicima u martu 1909. godine, a suma za koju su oni optuženi da su potrošili u „raskalašenom životu te zbog velikog rasipništva i prekomjernog troška“ iznosila je 400.000 kruna! Svjedoci su smatrali da se njihov „imetak i ugled njihova zvanja očuva, nužno je da se isti pod hadžr stave.“ Kao skrbnik postavljen im je Halid beg Hrasnica. Međutim, braća su se žalila na tu odluku, prvo su tvrdili da nisu rasipnici te da su potrošili *samo 297.000 kruna* i to zbog poslova u koje su ulagali, a koji su propali. Međutim, građanski sud je poslao dopis da se kod njih vodi nekoliko parnica protiv istih zbog dugova te da će najvjerovatnije biti osuđeni. Nakon toga je žalbu napisala njihova mama Nurihanuma, koju su i oni predlagali za tutoricu. Ona je izjavila svoju spremnost ne samo da preuzme tutorstvo nad imovinom svojih sinova, nego da im uz osiguranje posudi 100.000 kruna. Također je navela da je Halid beg Hrasnica „stranac sa kojim im se interesi kose.“ Kadija je u maju 1909. godine uzevši u obzir sve izjave, braći ipak ostavio Halid bega Hrasnicu kao skrbnika uz obrazloženje da se „od njega nije našao nikakav hijanetluk.“ Vidi: ABiH, VŠS, E, V-5-62, kutija br.125, 1909/12.

⁴⁴ Oko 70 slučajeva ima sačuvan samo omot bez ijednog spisa. Vidi: ABiH, VŠS, E, V-5-38, kutija br. 83, 1897/33, E, V-5-39, kutija br. 84, 1897/52, E, V-5-39, kutija br. 84, 1897/56, E, V-5-40, kutija br. 86, 1898/28, E, V-5-40, kutija br. 86, 1898/32, E, V-5-40, kutija br. 86, 1898/41, E, V-5-41, kutija br. 88, 1898/49, E, V-5-43, kutija br. 90, 1899/44, E, V-5-43, kutija br. 90, 1899/53, E, V-5-43, kutija br. 90, 1899/68 itd.

Slučaj 1

Avdaga Ibrišagić, Banja Luka

Godine 1864. nakon što je izgubio oca, Avdaga je kao maloljetnik stavljen pod tutorstvo Fehimbega Smailbegovića, njegovog daidže, i Danijalage Ibrišagića, amidže. Oni su upravljali njegovim imetkom sve dok on nije proglašen punodobnim i sposobnim za vođenje vlastitog imanja 1882. godine. Međutim, 1888. godine su njih dvojica podnijeli zahtjev kadiji da se on proglasi rasipnikom, zbog pretjeranog trošenja preuzetog imetka. Tako je Avdagin imetak ponovo dodijeljen na upravljanje istim tutorima. To je učinjeno iako oni nikada nisu podnijeli obavezni godišnji finansijski izvještaj o stanju imovine kojom su upravljali. Avdaga se žalio na ovakvu odluku i naveo njihovo zapostavljanje zakonskih obaveza, međutim, sve do 1895. godine njegove žalbe nisu nailazile na bilo kakav odjek.⁴⁵ Navedene godine Avdaga se obratio Vrhovnom šerijatskom sudu ali i, kako u zapisniku stoji, građanskom sudu.⁴⁶ Vrhovni šerijatski sud je, uz napomenu da za muslimane po pitanju skrbništva isključivu nadležnost imaju šerijatski sudovi, zahtijevao detaljan izvještaj od kotarskog šerijatskog suda. Nakon toga se ispostavilo da skrbnici zaista nisu ni jednom u toku njihovog upravljanja tuđim imetkom, to jeste punih 18 godina, dostavili izvještaj o приходима i rashodima imetka nad kojim su upravljali. Pored toga Avdaga je izjavio kako je njegov tutor Smailbegović kada mu je postavljen za tutora „imao 14 slabih kmetova“ a 1882. kada mu je tutorstvo završeno „imao je 250 kmetova, 40 dućana u Tešnju i Doboju i 2 dućana u Carigradu.“⁴⁷ Međutim, tutori su tvrdili da se „prihod prije okupacije nije mogao pobrat“ te da je u kratkom periodu kojim je Avdaga upravljao njime ostao zadužen preko 100.000 groša koje su oni morali isplatiti. Interesantno je da nisu niti pokušali demantovati Avdagine navode o naglom bogaćenju i povećanju vlastitog imetka, nego je to jednostavno prešućeno. Kompletna parnica se odužila zbog stalnih žalbi sa obe strane, a 1897. godine sudu se obratila Aiša Džulzate koja je tvrdila da joj je Avdaga dužan 1688 forinti i 6 kruna.⁴⁸ Problem u naplati ovog duga jeste bio tačan datum kada je napravljen, s obzirom da se du-

---

⁴⁵ Potrebno je istaći i da je u Banja Luci dugogodišnji kadija bio Mustafa ef. Jamaković, ali da ga je na dužnosti godine 1895. mijenjao Ugljen Sadik ef. Već naredne 1896. godine Jamaković se vratio u ovaj kotarski šerijatski sud. Da li je to bilo povezano sa činjenicom da baš 1895. godine konačno počinje rasprava o ispravnosti skrbništva nad Avdaginim imetkom teško je utvrditi.

⁴⁶ ABiH, VŠS, E, V-5-23, kutija br.52, 1889/18.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Nju je na sudu zastupao advokat dr. Frank iz Banja Luke, a Avdagu advokat A. Jahja. Isto.

govi koje bi osoba napravila nakon što bi zvanično bila proglašena rasipnikom nisu priznavali. Naredne dvije godine, dokumenti su se prosljeđivali od kotarskog šerijatskog suda u Banja Luci do Vrhovnog šerijatskog suda u Sarajevu, a u tom prosljeđivanju neki se više nisu mogli ni pronaći.⁴⁹ Avdaga je zvanično proglašen rasipnikom 10.03.1889. godine i za tutore su mu imenovani ponovno Smailbegović iz Tešnja, a nadzornik Danijalaga iz Banja Luke, iako je i sam sud zaključio da njihovo tutorstvo, dok je Avdaga bio malodoban, nije „dobro vođeno.“ Zbog takvog zaključka, Vrhovni šerijatski sud je naknadno tražio na uvid zapisnik svjedoka, koji je prosljeđen 28.09.1889. godine. Svi pozvani svjedoci tvrdili su da je Avdaga „sklon piću“ te da je „veliki kartaš.“ Iz izjava njegovih sedam komšija saznajemo da njegova supruga nije živjela sa njim te da „on svoj cijeli dohodak od nekretnina troši i sa prijateljima uništava.“⁵⁰ Iako je Avdaga imao u posjedu pored kuće u Banja Luci i hana u Klačnici, 90 čifluka zbog toga što je „dan i noć pjan“ njegovi prihodi nisu bili dovoljni da pokriju troškove. Shodno tome sud je smatrao da se Avdaga mora proglašiti rasipnikom, te ga staviti pod skrbništvo, što je Vrhovni šerijatski sud i potvrdio.

Slučaj 2

Aiša Dizdar rođ. Krpo, Mostar

U decembru 1896. godine Aliaga Dizdar se obratio kotarskom šerijatskom sudu sa molbom da se njegova punica „70 godina stara“ Aiša Dizdar proglasi rasipnicom.⁵¹ U molbi je napisao da je Aiša udovica, te da je imovinu koju je naslijedila od supruge „bez ikakve nužde“ skoro kompletnu „u besćenje“ rasprodala. Svoje pisanje potkrijepio je detaljnim podacima o prodaji nekretnina za 4000 forinti koje su vrijedile 7000 forinti. Dalje je tvrdio da je kompletnu sumu „bez da je išta nabavila uzalud potrošila.“ Aiša Dizdar je nakon smrti supruge Hasana živjela sama, njen sin je odselio sa porodicom u *Tursku*, a njena kćerka, ujedno i supruga Aliage, umrla je. Na prvu zakazanu raspravu u kotarski šerijatski sud umjesto Aiše pojavio se advokat Marinković, kojeg kadija Naili ef. Uvejs nije htio saslušati. Kadija je insistirao da se ona lično izjasni o optužbama. U pismenoj izjavi koju je poslala povodom tog događaja, Aiša je ponašanje kadije smatrala velikom uvredom i zahtijevala da se „on od vogje-

⁴⁹ Na to ukazuje žalba Aiše kojoj je odgovoreno da su njeni spisi u Banja Luci, iako je njen zahtjev za detaljima slučaja prosljeđen preko kotarskog šerijatskog suda u Banja Luci, što znači da nije kod njih. Isto.

⁵⁰ Isto.

⁵¹ ABiH, VŠS, E, V-5-38, kutija br. 83, 1897/7.

nja moje stvari isključi.⁵² Ona je u istoj izjavi pojasnila Vrhovnom šerijatskom sudu da su u sudnici bili njeni „protivnici“ sa kojima je imala lične razmirice. I pored njenog insistiranja, dokumenti ukazuju da je izjavu dala lično, a prodaju imovine pravdala je pravljenjem vakufske kuće iz koje se mogla njena avlija vidjeti. Također je navela da je kupila drugu kuću, te da je novac uložila u popravak iste. Za svog zeta je tvrdila da se „boji da ja puno ne potrošim na svoje uzdržavanje dok sam živa ili da sinu ne poklonim svoj imetak,“ čime bi se nasljedstvo njegove djece u njenom imetku smanjilo.⁵³ Sud je nakon toga pozvao njene komšije i rodbinu. Njihove izjave su bile skoro identične i svi su tvrdili da je njen zet Aliaga nju molio da imovinu pokloni sinu kako je ne bi upropastila, da njegovoj djeci njena imovina nije potrebna jer im otac ima svoje imanje, te kako je ona skoro sve pa i kuću u kojoj živi prodala, a novac potrošila. Na samom kraju pozvan je i vlasnik kuće za koju je Aiša tvrdila da je kupila. On je izjavio da mu je ista dala samo kaparu, da nije isplatila ostatak novca, te da po njemu prodaja *otpada*.⁵⁴ Time je faktički Aiša u svojoj 70 godini ostala i bez krova nad glavom. Nakon ove izjave sud je proglasio rasipnicom, a za skrbnika joj je postavio Mustafa ef. Dizdara.⁵⁵

Slučaj 3

Fehimbeg Alibegović, Prnjavor⁵⁶

Fehimbeg Alibegović, veleposjednik iz Bosanskog Kobaša, kotar Prnjavor, je u periodu od 1893- 1896. godine dobio od Bosanskohercegovačkog hipotekarnog kreditnog zavoda ukupno sumu od 77000 forinti, kako bi namirio „lahkounne“ ugovore.⁵⁷ Kada mu je posljednji zajam dodijeljen postavljen mu je uslov da se odrekne upravljanja imetkom, te da isti prepusti ocu Rustembegu Alibegoviću.⁵⁸ Međutim, 02.01.1897. godine stigla je molba Zemaljskoj vladi, koju je ista prosljedila Vrhov-

---

⁵² Isto.

⁵³ Isto.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ O Fehimbegu Alibegoviću, kao i cijeloj Alibegović porodici, detaljno vidi: Husnija Kamberović, *Crtice iz društvenog, ekonomskog i porodičnog života porodice Alibegović koncem 19. stoljeća*, u: *Historijska traganja*, br.4, Institut za istoriju, Sarajevo, 2009, 35-114.

⁵⁷ ABiH, VŠS, E, V-5-38, kutija br. 83, 1897/8.

⁵⁸ O dosta komplikovanom odnosu Fehimbega i njegovog oca kao i o drugim njegovim problemima, vidi: H. Kamberović, *Crtice*, 86-103.

nom šerijatskom sudu, da se Fehimbeg treba službeno proglasiti rasipnikom.⁵⁹ Kao razlog navedeno je da se „on nije prestao zaduživati.“ Kako bi se ispitala cijela situacija pozvano je više od 20 svjedoka, kao i njegova supruga Aiša-Alija hanuma Gradašević. Njena izjava je posebno važna jer je ona pojasnila da Fehimbeg nema svog imetka uopšte te da on raspoláže, upravlja i troši isključivo njen imetak. Zatim je saopštila sljedeće: „imala sam i znanje da moj suprug na taj imetak iz kase novac potegao i bila sam time zadovoljna. Te novce što jesu na taj imetak uzajmite, nijesu laskoumno potrošene nego potrošene tim načinom najprije zarad vinograda i potrebite zgrade te i kuće i druge stanove dielom novo sagrađene, prikupljene su zemlje uz zemlje u Kobašu, sagrađene su nova kuća i gospodarstvene staje u Kladarima te trošeno je za udaje naše kćeri. Račun taj jest meni moj suprug sastavio i evo ga predlažem i molim da se isti ako zatreba po vještacima na istinitost izpita. Stoga molim da slavni Šerijatski sud uviditi može da te njegove nisu laskoumnim načinom napravite i ako bi moj suprug laskoumno sada svojim imetkom raspoložio i tako rasipnik bio bila bi ja prva koja bi protiv njemu shodne korake učinila jer bi onda i ja po time trošila i ja mislim ako sam ja koja sam mu sav taj imetak dala i upravu njemu povjerila da se sigurno taki rasipnik nije i da to sve potvora i hazumluk.“⁶⁰ Sud se nije zadovoljio ovakvom izjavom nego je pozvao druge svjedoke, komšiluk, prijatelje i poznanike. Oni su, uglavnom svi posvjedočili da je Fehimbeg nakon što je imetak predao ocu na upravu gotovo prestao izlaziti iz kuće, te da je potpisao ugovor sa ocem po kojem mu pripada 250 forinti mjesečno za troškove. Jedan od komšija Salko Hasičić, spomenuo je sljedeće: „samo sam čuo po kućama, da u godini 1895. s neakvom curom iz Robuša u šumi Matajci nešto posla imao, nije tu stvar bila pred sudom rješita samo se govorilo, da ga to skupo stalo. To sve bi ali dokazati nemogu jer nisam to vidio nego samo slušao i nijemi više na umu od kojih osoba sam čuo.“⁶¹ Dok je Sulejmanbeg Kapetanović izjavio kako je njemu „Fehimbegovo stanje dobro poznato“ te da je bio dužan „Kafaju i Goefingeru“ ali da je to njegov otac sve isplatio. Dalje je dodao da on ne zna da Fehimbeg „kome dragocjenosti kupuje ne znam da on na svoju osobu više troši ne znam da od koga novac trošio ili uzajmio ni to neznam. Na dalje nije meni poznato da bi Fehimbeg sa kojim ženskim obćio i njima dragocjenosti kupio.“⁶² Kao svjedok bio je pozvan i Pavao Kalaj kojem je Fehimbeg isplatio 300 forinti, zbog duga za vinograd koji je pokušavao napraviti. On je potvrdio da je dobio novac iako je posao koji su trebali zajednički voditi potpuno propao.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Isto.

⁶¹ Isto.

⁶² Isto.

I Selimbeg Halilović je izjavio da on ne zna da je Fehimbeg rasipnik i još dodao „da je on toliki rasipnik čulo bi se i znalo u Robuši.“⁶³ Kompletno ispitivanje je završeno 12.04. i prema iskazima se nije moglo utvrditi da je Fehimbeg zaista rasipnik. Kadija se nije zadovoljio ovakvim izjavama, pa je pokrenuo tajno ispitivanje koje je povjerio kotarskom predsjedniku Pauliću. Isti je nakon 10 dana, tačnije 17.11.1897. godine pismeno izvjestio šerijatski sudu podacima koje je prikupio. U detaljnom izvještaju pisalo je kako su saznali *povjerljivo* da je Fehimbeg nastojao sebi pribaviti novac od Srpske banke u Zagrebu i od Hrvatske eskomptne banke. Međutim, ove su banke bile upoznate da je njegov otac preuzeo upravu imetkom te su mu „veresiju uskratili.“ Dalje je pisalo da to očito nije zaustavilo Fehimbega koji je „u prošlom ljetu ipak uspio sebi od privatnih stranaka nekoliko stotina forinti da pozajmi, tako je pre kratko vrijeme pozajmio od gostioničara Pavla Kallazya iz Bosanskog Kobaša 350 for. od svojeg vinogradara Andrije 250 for. od jedne privatne stranke iz Prnjavora 300 for. Ovaj novac je trebao njemu za podmirenje nekog mjenjičnog duga. Nadalje sam saznao,“ piše Paulić, „da je Fehimbeg pozajmio više stotina forinti od izraelićana iz Slavonskog Kobaša nekakvog Goldfingera. Goldfinger se veli da lihvari i Fehimbegom. U jednom društvu izjavio je Goldfinger da kada bi on imao samo 10000 for. drugo ništa radio nebi već bi novac Fehimbegu pozajmljivo i da bi kod toga posla gospodski živjeti mogao. Također se priča da je dužan bjeljinskoj štedionici na akcepte svojega zeta Osmanbega Pašića iz Bjeljine ali nije u stanju istinost potvrditi.“ On dalje zaključuje „da Fehimbeg toliko novca treba nije nikakvo čudo, jer je on rasipnik, razmetalac, podvrčen strastima koje ga skupo stoje, on drži ljubavnicu jednu ciganku u Kobašu, kojoj najfinija odjela i skupocjene dragocjenosti kupovati običaje i kupuje nadalje nepotrebne stvari i dragocjenosti te ih već za kratko vrijeme iza kako ih se je zasitio za 1/3 ili pak i za 1/4 kupovne cijene prodaje.“⁶⁴ Ovaj dopis je bio ključni da kadija Omerhodžić Mehmed Fehimbega proglasi rasipnikom.

Slučaj 4

Mehaga H. Numanbegović, Tešanj

Godine 1900. pred kadiju Čirkinagić Ali-Rizu stigla je molba Hifze sina Mehaga H. Numanbegovića da se isti proglasi rasipnikom, kako je Mehaga tvrdio zato što *ga mrzi i iz želje da mu se osveti i ponizi ga*. Sam Mehaga Vrhovnom šerijatskom sudu je ispričao cijeli svoj život, u želji da im objasni kako se pojam rasipništva često

---

⁶³ Isto.

⁶⁴ Isto.

koristi iz pogrešnih razloga i kako ga bilo ko može iskoristiti za vlastitu korist.⁶⁵ On je posebno naglasio da se rasipnicima proglašavaju „u onakovim slučajevima gdje nema zakonskih preduslova i gdje nema one prijeke nužde, da se jedna samosvojna što više i ugledna osoba toli jako ograniči i stegne u njezinom vlasničkom pravu glede raspolaganja svojim imetkom.“ On je proglašenje rasipnikom za jednu osobu izjednačio sa smrti napisavši „posljedica učini dotičnog gradjanina upravo mr-tvim u svakom pravcu nesposobnim ne samo za sve grane gospodarstvenog života nego još i prezirnime za svaki društveni odnošaj.“ A onda je napomenuo i koliko je takvo javno proglašenje sramotno „ovaj koji je pod skrbništvo stavljen o njegovom bivšem ugledu o njegovoj časti za koju svaki čovjek živi o njegovu obrazu kako narod vrijednost jednog gradjanina u društvu označuje nemože više biti govora sve te vrline koje rese i kite jednu osobu u društvu ništi kuratela jednim mahom i oduzme svaki smisao za bolji život, svaku nadu za njegov napredak i svaku ambiciju u njegovoj budućnosti kao i volju za rad i zanimanje.“ On dalje piše kako je prema njegovom mišljenju prekomjerno trošenje kojim se imetak uništava zapravo duševna bolest „usljed koje rasipniku manjka jasna i duševna provedba o imovinskoj vrijednosti...“ nakon čega ističe kako se u mnogim slučajevima u praksi pokazalo da „šerijatski sud u okupiranim zemljama ne drže gdje istaknute zakonskog propisa ili ga pravo ne shvaćaju glede njegove važnosti“ kao i to da sudsko osoblje ne uviđa koliko su „pogubne i kobne posljedice kuratele.“ Mehaga je također smatrao da je problem ovih presuda i to što su donošene na osnovu svjedoka čija je vjerodostojnost upitna i koji su obično imali određenu korist ukoliko bi se dotični proglasio rasipnikom.⁶⁶ A zatim je došao do najvažnijeg razloga zbog kojeg je on proglašen rasipnikom- pića. To je opisao na sljedeći način „Često puta se je dogodilo da se neko od muhamedanaca propije iz razloga kakove duševne depresije koje normalno stanje obično ne traje dugo, nego ostavi često puta za posljedicu da dotična osoba po neku umjerenu mjeru redovito od alkoholičnog pića uživa na koju se lako obikne da je nemože propustiti ni koja mjera pak nije ni izdaleka dobra da bi ništala imetak ovog gradjanina. U ovakvim slučajevima osobito ako je već i imetak posrijedi se odmah nadje tobožnih prijatelja koji pomoć šerijatskog suda nastoje da takov skrbnika čas prije pod kurtelu da nebi upropastio imetak dapače dase da mu se baš jedan od takovijeh svjedoka postavi kuratorom njegovog imetka koji mu se uz dobru plaću u njegovu upravu predaje i potpuno povjeri“⁶⁷ Način na koji se Mehaga obratio Vrhovnom šerijatskom sudu razlikuje se od ostalih žalbi. On je bio 50-godišnji ugledni veleposjednik koji je dugi

⁶⁵ ABiH, VŠS, E, V-5-45, kutija br. 93, 1900/33.

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Isto.

niz godina „kao najodličnija osoba bio Općinskim načelnikom.“ On je svoj život pokušao opisati detaljno kako bi kadija uvidio zašto je on počeo piti, ali je ujedno nastojao ukazati na kompleksnost ovog problema. Kao osnovni razlog za lične probleme koji su ga naveli da počne piti naveo je privatni život, a kao osnovnog krivca suprugu Haniju Pašić iz Gračanice koja ga je nakon 27 godina braka napustila. On je napomenuo da nije bio zadovoljan njenim ponašanjem tokom svih tih godina, „niti se je u onoj čudorednosti i ženskoj stidljivosti znala ponašati kako to dolikuje i kako iziskava od jedne ugledne hanume damske gospođe, niti se krila kako propisi šerijata zahtjevaju“, niti je bio zadovoljan njenim odnosom prema njegovoj staroj majci, ali da je trpio sve dok ga ona sama „prije više od dva mjeseca nije napustila.“⁶⁸ Međutim, prije nje napustila su ga i njihova dva sina, Hifzo 24 godine i Numan od 16 godina. Mehaga je zapisao: „Ja sam nastojao da bih ovu dvojicu po mogućnosti čim bolje u školama izobrazio ovi su se tome protivili i usljed ove moje najviše želje su oba na mene zamrzili kao da sam im neprijatelj. Hifzo se odao pijanstvu postao je skitalica bez zanimanja i bez zanata i samo rovari protiv mene i ocrnjuje mene pred svijetom da sam ja koji neznam mojim imetkom upravljati te da mene treba pod skrbnništvo staviti. Sin Numan također voli kod tudjina Hasanbega Dautbegovića u Doboju služiti negoli po mojoj očinskoj zapovijedi u školu ići. Nu ništa bolja nije bila ni njihova majka moja supruga Hanija“,⁶⁹ završio je njihovo opisivanje Mehaga. Nakon ovakvog uvoda napisao je „ovakav nesnosan obiteljski život pun ograničenja i jada natjerao me je te sam pred 3 godine prvi put počeo pit rakiju, nu nikada preko mjere, nego samo moju zvanu „gidu“ tj najviše ½ oke kroz 24 sata melike rakije šljivice, i to u večer kod moje kuće, nipošto u javnim lokalima. Nikada nisam bio pijan niti toliko da nebi znao šta radim samo ova količina djeluje na mene utoliko da me učini dobru čeifu....odmah iza toga idem spavat i sutra da sam posve dobro raspoložen i za rad sposoban. To je sve moje piće.“⁷⁰ On je za samu prijavu njega kao rasipnika pored najstarijeg sina optužio Begu H. Mujagića iz Doboja koji ga je naslijedio na mjestu načelnika. Njega je opisao kao svog „velikog neprijatelja zbog nekih obiteljskih zavjerica.“ Sam Mehaga iznio je i kompletnu vrijednost svoje imovine, od koje je imao godišnji prihod od 6000 kruna. Priznao je da je digao kredit od 14000 kruna da bi napravio kuću u istoj vrijednosti, koju „izuzetno dobro rentira“.⁷¹ Međutim, „nepredvidljiva nesreća“ bez ikakve njegove krivnje ili nepažnje koja ga je zadesila, a koju su njegovi neprijatelji iskoristili bio je gubitak mjenice od 5600 for. Kadija ga

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Isto.

je nakon saslušanja osam svjedoka proglasio rasipnikom i jednog od njih Mehmeda Aličehajića sa platom od 450 for. stavio za skrbnika. Pored svega toga Mehaga se žalio kako je o odluci-ilamu da je proglašen zvanično rasipnikom saznao slučajno kada je telal u čaršiji to oglašavao.⁷² Da to nije bilo tačno ukazuje njegova žalba od 28.12.1900. upućena Zemaljskoj vladi na rješenje da je proglašen rasipnikom, a zvanična objava se desila u januaru 1901. godine.⁷³ Mehaga je u žalbi Zemaljskoj vladi napisao kako je proglašen rasipnikom zato što je „neki dio svojih nekretnina prodao u svrhu, da kupovinom podmiri neke tekuće dugove.“ Međutim, Vrhovni šerijatski sud je u zaključku naveo da je Mehaga „odan piću“ te da je ne samo prodao svoju imovinu nego i kredit digao, a da je kada mu se odbiju troškovi koje je naveo ostalo 33700 kruna koje je „rasuo bez koristi.“ Sud je također naveo kako su svi svjedoci jasno potvrdili da on pije, ali i da „prema obitelji nemilosrdno postupa i tuče ih, kojim uzrokom su drugim osobama u kuću pobjeć i nastaniti se morali.“ To je bilo dovoljno da se Mehagina žalba odbije, a ilam o *hadžru* potvrdi.⁷⁴

Slučaj 5

Alijaga Zlatar, Sarajevo

Mujaga Zlatar i njegov brat Alijaga su nakon smrti njihovog oca Abdage i majke Habiba hanume naslijedili znatan imetak u Sarajevu i okolini.⁷⁵ Nakon podjele imovine braća su se dva puta zajedno obratila Vrhovnom šerijatskom sudu: prvi put udruženo protiv odvjetnika Filipovića, a drugi put je Mujaga podnio molbu da se Alijaga proglasi rasipnikom.⁷⁶ Mujaga je 17. jula 1902. godine podnio molbu

⁷² Zvanična objava data je „na sveopće znanje“ putem *Sarajevskog lista* 18. januara 1901. godine. Vidi: *Sarajevski list*, br.07. 18.01.1901, 4.

⁷³ ABiH, VŠS, E, V-5-45, kutija br. 93, 1900/33.

⁷⁴ Isto.

⁷⁵ Dio ovog imetka pripao je i njihovoj sestri Hasniji udatoj Sočo.

⁷⁶ U prvom slučaju je advokat Filipović, kao vasimuhtar ostavine iza oca im Avdage Zlatara, insistirao da se prema njegovom pismenom vasijetu i na osnovu ciljano ostavljenih 500 forinti, pošalje bedelihadždž. Filipović je punih 10 godina nakon smrti njihovog oca pokrenuo ovaj postupak jer je smatrao da su oni odlučili to da „zataškaju“, dogovorio se sa šejh Eminom iz Mekke, koji je 1894. godine došao u Sarajevo kako bi naredne godine obavio bedelihadž. Mujaga i Avdaga su insistirali da sud njima dozvoli da izaberu ko će biti bedel na njihovog oca. Međutim, sud je smatrao da su njih dvojica imali 10 godina, te da u tom periodu nisu ni pokušali pronaći nekoga ko bi ispunio želju njihovog rahmetli oca, te je presudio u korist Filipovića. Vidi: ABiH, VŠS, E, V-5-35, kutija br. 77, 1895/5.

dao izjavu u kojoj je tvrdio da je njegov brat, koji živi u Švrakinom selu, „neozenit i da živi sa nekom Marijom.“ On je dalje naveo kako je njegov brat prodao dio svoje imovine, podigao zajam iz Banke, a da je „sve novce upropastio u pjanstvu i drugim bezposlicama.“ Na kraju je naveo i nepokretnu imovinu koju on još uvijek posjeduje i to „nekretnine u Docu, Kijevu, G. Butmiru kot. Sarajevo, u Višnju kot. Visoko i Paležu kot. Fojnica“ preračunavši da je tako njegov godišnji prihod od istih 2000 kruna. „Da ne bi moj brat Alijaga na prosjački štap došao molim da ga šerijatski sud pod tutorstvo stavi, a za skrbnika predlažem Mujagu Glogju,“⁷⁷ izjavio je Mujaga. Međutim, nakon dolaska svjedoka i samog Alije ispostavilo se da Mujaga nije dao tačne podatke. Novac koji je naveo kao upropašćen Alijaga je potrošio na isplatu duga koji je ostao nakon smrti njihove majke Habiba hanume, zatim na svoje liječenje, jer je bio teško bolestan. Ni podatak da on živi sa Marijom Bjelicom, nije bio tačan. Ona je, prema tvrdnji Alijage, žena sa dvoje djece koja radi „kao sluškinja“ kod njega već 20 godina. Alijaga je također naveo da on ima još novca kod sebe koje je ostavio za ukop i kao vasiyet-oporuku nakon svoje smrti u dobrotvorne svrhe. Pozvani svjedoci su potvrdili sve što je Alijaga rekao, s tim da su oni naveli da je „Mujaga Zlatar sav svoj imetak u besposlice uništio pa hoće i bratov.“ Kadija je nakon saslušanja svjedoka odlučio da Alijaga nije rasipnik, ali da mora obećati da će Mariju otpustiti iz službe.⁷⁸

Analiza navedenih slučajeva ukazuje na različitosti, ali i zajedničke odlike u svakom pojedinačnom primjeru. Dok je u prvom Avdaga Ibrišagić skoro cijeli život bio pod tutorstvom i pored toga što su njegovi tutori dokazano zapostavljali svoju obavezu i obogatili se bez pokrića oni su nastavili upravljanje nad njegovim imetkom. Tu je ključnu ulogu imalo samo ponašanje Avdage kojem su očito piće i kartanje bili važan dio svakodnevnice. S obzirom da je to bilo *uzaludno trošenje vremena i novca* on je logično i proglašen rasipnikom. Međutim, sam Avdaga se nije ni žalio zbog toga, on je žalbe upućivao godinama zbog lošeg izbora skrbnika, što je očito bilo utemeljeno. I pored toga, kadija nije želio promijeniti skrbnike čime je vrijednost i očuvanje Avdaginog imanja, za koje zbog neprofesionalnosti istih ljudi dok su bili tutori nije ni bilo finansijskih tačnih izvještaja, bilo upitno. Drugi navedeni slu-

⁷⁷ ABiH, VŠS, E, V-5-49, kutija br. 99, 1902/45.

⁷⁸ Samo četiri mjeseca nakon ovog rješenja Alijaga je tražio da se izbriše iz ilama zahtjev da on mora otpustiti Mariju, a u dopisu je napisao da je bio „pod pristiskom“ kada je pristao na to, te da on ima „48 godina i imam bolest zaduhu u takvom stepenu, da jedva nekoliko koraka se krenem te stati moram, dakle na temelju ovih mojih godina i na temelju ove moje bolesti svako mora da uvidi, da ja sluškinju rečenu netrebam za koji drugi nepošteni posao...“ Vidi: ABiH, VŠS, E, V-5-49, kutija br. 99, 1902/48.

čaj Aiše Dizdar nam jasno ukazuje da starosne granice nije bilo u ovoj problematici. Udovica koja je izgubila kćerku i čiji je sin odselio sa porodicom uspjela je rasprodati svu svoju imovinu i ostati bez krova nad glavom. Pitanje koje se nameće u njenom slučaju jeste gdje je ona potrošila toliko novca? Njen pokušaj da optuži zeta, koji ju je i prijavio za rasipništvo, da je to uradio radi lične koristi nije uspio, ali ni njegov da joj sačuva imetak, s obzirom da je ona proglašena rasipnicom nakon što je i kuću u kojoj je živjela izgubila. Naredni slučaj Fehimbega Alibegovića jasno ukazuje kako su nekada i komšije i rodbina i prijatelji mogli biti „slijepi“ pred rasipnikom. Iz dokumenata se može zaključiti kako je Fehimbeg faktički vodio dupli život za koji ni njegovi najbliži nisu znali, te kako je nakon insistiranja kadije na tajnoj istrazi kompletna situacija postala drugačija. Ovaj slučaj je posebno važan jer otvara pitanje vođenja imetka supruge od strane muža koji se prema tradicionalnim normama podrazumijevao. Interesantno je i to da je kadija zanemario sve izjave svjedoka i povjervao izvještaju Paulića koji je svoje tvrdnje da je Fehimbeg rasipnik potkrijepio prepričavanjem. Ono što je ključno u ovom slučaju jeste činjenica je da je imetak Aiše-Alije Gradašćević bio zloupotrijebljen, a da ona u tome nije imala nikakvog udjela. Slučaj Mehage H. Numanbegovića opisuje koliko su lične nesuglasice unutar uže porodice često bile uzrokom da se vlasnik imovine optuži za rasipništvo. Detaljan opis života Mehage jasno ukazuje da je on bio obrazovana i ugledna osoba, što mu je olakšavalo mogućnost manipulisanja. On je u svom dopisu iznio kompletnu analizu ovog problema u kojem ga je jasno stavio u kontekst vremena. Interesantno je da je posebno istakao da šerijatski sudovi zbog djelovanja u okupiranim zemljama koje nisu islamske ne pridaju dovoljno pažnje i ne uviđaju važnost šerijatskih propisa, a da je u svoj slučaj sam pokušao uključiti Zemaljsku vladu. Njegovi iskazi su često bili protivrječni, a optužbe da se radi o ličnoj osveti ciljano potencirane. I pored toga što je Mehaga „svoj imetak rasipao“ važno je istaći da je na odluku Vrhovnog šerijatskog suda da se ilam o hadžru potvrdi utjecalo i njegovo ponašanje, to jest nepoštivanje i loš odnos naspram porodice. Naredni primjer u kojem je zaista dokazano da je ljubomora bila osnovni motiv za pokretanje *hadžra* jeste slučaj Alijage Zlatara. Ljubomora njegovog brata posljednji je karakterističan slučaj u ovom radu koji ukazuje da je za proglašenje rasipnikom trebalo više od urote jedne osobe. Iako Mujagi Zlataru nije pošlo za rukom da proglasi brata rasipnikom, isključivo jer je Alijaga dokazao gdje je novac potrošio, on je uspio nanijeti mu štetu i udaljiti sa njegovog imanja poslugu na koju se isti očito godinama oslanjao.

Navedeni pojedinačni slučajevi pokazuju koliko je problem rasipništva bio prisutan u Bosni i Hercegovini u periodu austrougarske okupacije i koliki je trag ostavljao na svakodnevni život ne samo osobe koja je proglašavana rasipnikom odnosno rasipnicom, nego i njihove porodice, kao i onih sa kojima su imali bilo kakav poslovni

ni ili privatni odnos. Oni također jasno ukazuju koliko je bilo moguće zloupotrijebiti ovaj član zakona, čiji je smisao i cilj bio zaštita porodice. Pored toga, indirektno se ukazao sukob generacija, neminovan u periodu velikih promjena koje ne utiču samo na političko uređenje nego se lagano infiltriraju u svakodnevni život. Problem rasipništva samo je jedan u nizu koji baca tračak svjetlosti na svakodnevni život u Bosni i Hercegovini iz aspekta sudskih spisa u periodu austrougarske okupacije ■

PRODIGALITY IN THE PRACTICE OF SHARIA COURTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA FROM 1878 TO 1914

Summary

With the Austro-Hungarian occupation of Bosnia and Herzegovina in 1878, everyday life changed in many ways. Changes that incurred on the level of administration had far-reaching consequences for the everyday lives of *small ordinary people*. One of the problems that stands out on the account of its scope in the documents of the High Sharia court in the period of Austro-Hungarian occupation is prodigality. The issue of prodigality was especially present in the Muslim population and persons who were proclaimed as spendthrifts mainly belonged to esteemed and wealthy families. Even though legal acts were clear on this question, certain misuses were present. This especially refers to personal disputes, jealousy and misunderstandings that were a frequent cause for the initiation of lawsuits and accusations against certain individuals who were blamed for *dissipating and ruining* their personal property. If the accusation was proved true with the help of a witness, it was compulsory to announce the decision about the proclamation of the spendthrift in an official paper but also by a town crier. This served the purpose of informing everybody that all dealings with a spendthrift became invalid after that day, and the governing of property, if anything was left of it, was taken up by a guardian or tutor named by the kadi. The complexity of this issue is clearly shown through five concrete cases which have been presented in this paper as examples to show the variety, but also the common features of all the 262 lawsuits preserved in the

files of the High Sharia court in Sarajevo during the period from 1878 to 1914. The problem of spendthrifts is an extremely important phenomenon which left a trace not only in the everyday life of the person who was proclaimed as a spendthrift, but also in the lives of their families and those with which they had any kind of business or private relations ■